

Received / Makale Geliş Tarihi 01.03.2025
Published / Yayınlanma Tarihi 31.05.2025
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 9 (54)
pp / ss 341-353

Review Article / İnceleme Makalesi
10.5281/zenodo.15320093
Mail: editor@pejoss.com

Arş. Gör. Yadigar Leyla Kara
<https://orcid.org/0000-0002-3666-0209>
Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, İzmir / TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/00dbd8b73>

Doç. Dr. Murteza Aydemir
<https://orcid.org/0000-0002-7277-7420>
Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, İzmir / TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/00dbd8b73>

Teknolojik Dönüşüm Sürecinde Yükseköğrenim Öğrencilerinin İşsizlik Kaygılarına Yönelik Araştırmaların İncelenerek Değerlendirilmesi

A Review And Evaluation of Research on Unemployment Anxiety Among Higher Education Students During Technological Transformation

ÖZET

Çalışmanın amacı, teknolojik dönüşüm sürecinde yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygıları ile bağlantılı olarak 2016 ile 2025 yılları arasında yapılmış olan tez çalışmalarının incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel tarama yöntemi ile yapılmıştır. Çalışmada, yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeylerinin çalışıldığı yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Yapılan incelemede elde edilen bulgular, çalışmaların yıl bazında, öğrenim görülen bölümlere, alanlara ve bulundukları dönem/sınıflara göre dağılımları tablolar halinde değerlendirilmiştir. Ayrıca işsizlik kaygı düzeylerini etkileyecek muhtelif değişkenlerin neler olduğu incelenmiştir. Bu bakımdan 2016, 2017 ve 2018 yıllarında çalışma sayısı birer tane iken sonraki yıllarda bağlantılı olduğu çalışma sayısı artış göstermeye başlamıştır. Ayrıca çalışmaların çoğunluğu İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinde gerçekleştirildiği görülmüştür. Çalışmaların çoğunda işsizlik kaygısı düzeyini belirlemeye yönelik değişkenler ile anlamlı olup olmadıkları tablolar halinde incelenerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, İşsizlik Kaygısı, Genç İşsizliği, Teknolojik Dönüşüm, Yükseköğrenim Öğrencileri

ABSTRACT

The aim of this study is to examine and evaluate the thesis studies conducted between 2016 and 2025 regarding the unemployment anxiety of higher education students within the context of the technological transformation process. The study was carried out using the descriptive survey method, one of the qualitative research methods. In this research, master's and doctoral theses focusing on the unemployment anxiety levels of higher education students were reviewed and evaluated. The findings obtained from the review were analyzed through tables according to the distribution of the studies by year, academic departments, fields of study, and academic levels/years. In addition, various variables that may affect unemployment anxiety levels were examined. In this context, it was observed that while there was only one study per year in 2016, 2017, and 2018, the number of studies began to increase in subsequent years. It was also found that most of the studies were conducted among students from the Faculties of Economics and Administrative Sciences and the Faculties of Sports Sciences. Furthermore, in most of the studies, the variables associated with determining the level of unemployment anxiety were analyzed and evaluated through tables in terms of their significance.

Keywords: Unemployment, Unemployment Anxiety, Youth Unemployment, Technological Transformation, Higher Education Students

1. GİRİŞ

Uzun yıllardır sosyal ve ekonomik bir problem olma niteliğini koruyan işsizlik, günümüzde teknolojik dönüşümün etkisiyle daha da karmaşık bir yapı haline gelmiştir. İyi bir meslek ve istikrarlı bir işe sahip olmak amacıyla üniversitelerde öğrenim gören gençler, henüz eğitim süreçleri devam ederken işsizlik kaygısı yaşayabilmektedir. Özellikle son yıllarda üniversite sayısındaki hızlı artışa paralel olarak mezun sayısının geometrik bir şekilde yükselmesine karşılık istihdam olanaklarının bu artışı karşılayamaması ve işgücü piyasasındaki rekabetin yoğunlaşması, genç işsizlerin sayısının daha da artmasına neden olmaktadır.

2023–2024 eğitim öğretim yılı verilerine göre Türkiye’de var olan toplam yükseköğrenim kurumu sayısı 209’a, toplam öğrenci sayısı ise 7.081.289’a ulaşmıştır (TEDMEM, 2025). Mezuniyet dolayısıyla işgücü piyasasına dahil olan bu gençlerin, daha öğrenim aşamasındayken işsizlik kaygısı yaşayıp yaşamadıklarının tespiti, bu sürecin toplumsal ve ekonomik etkilerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Bilhassa teknolojik dönüşüm sürecinin etkisi altında şekillenen günümüz işgücü piyasasında, yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygılarını konu alan tez çalışmalarının bulguları dikkat çekicidir. Türkiye’de bu konuda yapılan tezlerde, öğrencilerin kaygı düzeylerinin çeşitli bireysel ve çevresel değişkenlerle ilişkili olarak ele alındığı görülmektedir. Bahsedilen çalışmalardan elde edilen veriler, bu araştırmanın temel problemi ve alt problemleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2024 verilerine göre, mevsim etkilerinden arındırılmış istihdam oranı %49,5, işgücüne katılım oranı %54,1 ve işsizlik oranı %8,5 olarak gerçekleşmiştir. Genç işsizlik oranı ise bir önceki yıla kıyasla %0,5 artarak %16,3 düzeyine ulaşmıştır (TÜİK, 2024a). Öte yandan, Türkiye İş Kurumu’nun (İŞKUR) 2024 yılı Ağustos verilerine göre kayıtlı toplam işsiz sayısı 2.371.977 kişi olup, bu sayının %21,1’ini 15-24 yaş grubundaki genç işsizler oluşturmaktadır. Bu oran yaklaşık olarak 500.000 genç işsizi karşılık gelmektedir (İŞKUR, 2024).

2016–2025 yılları arasında yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygılarına yönelik yapılmış tez çalışmalarının incelenmesi sonucunda görülmektedir ki; yüksek işsizlik ve genç işsizlik oranları, yükseköğretim kurumlarının sayısal artışı, mezun sayısındaki hızlı yükseliş ve işgücü piyasasında sınırlı kalan istihdam olanakları, öğrencilerin işsizlik kaygılarını artıran temel etmenler arasında yer almaktadır. Teknolojik dönüşüm sürecinde iş piyasasındaki değişim hızının artması da genç bireylerin geleceğe yönelik işsizlik kaygılarını daha da derinleştirmekte ve arttırmaktadır.

Bu çerçevede, yükseköğrenim öğrencilerinin, aldıkları eğitim sonrası mezuniyetle birlikte karşılaşılabilecekleri işsizlik riskine ilişkin kaygı düzeylerini ortaya koyan mevcut tez çalışmalarının sistematik bir biçimde incelenmesi ve değerlendirilmesi hem mevcut durumun anlaşılması hem de ileride yapılacak yeni çalışmalar için bir zemin oluşturulması açısından önemli görülmüştür. Bu nedenle, vakıf ve devlet üniversitelerinin önemli ölçüde arttığı 2016–2025 döneminde gerçekleştirilen tezler analiz edilmiş ve çalışma bu doğrultuda planlanmıştır.

1.1. İşsizlik ve Genç İşsizliği

TÜİK, herhangi bir kar karşılığında ya da ücretsiz olmak üzere herhangi bir işte çalışmayanları işsiz, bu duruma da işsizlik olarak kabul etmektedir (TÜİK, 2025). Yine TÜİK’e göre, işsiz kabul edilme unsurları: işsiz olması, son dört hafta içinde iş arama kanallarından birini kullanmış olması, talep edilmesi halinde on beş gün içerisinde fiili olarak hemen işe başlayacak durumda olması ve ayrıca çalışma çağı yaşında olmasıdır (TÜİK, 2023).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’nün (OECD) yayımladığı en güncel rapora göre, 2024 yılı boyunca OECD genelinde işsizlik oranı %4,9 seviyesinde sabit kalmıştır (OECD, 2025). Bu oran, Mart 2022’den bu yana %5’in altında seyretmekte olup, işgücü piyasalarının genel olarak istikrarlı bir görünüm sergilediğini ortaya koymaktadır. Rapora göre, OECD bölgesindeki toplam işsiz sayısı Aralık 2024 itibarıyla 34,3 milyon kişi olarak kaydedilmiştir. Ayrıca, özellikle genç nüfus (15-24 yaş) arasında işsizlik oranı %11,1 seviyesindedir. Bu oran, 25 yaş ve üzerinde olan bireylerin işsizlik oranına kıyasla %7 daha yüksek olup genç işsizliğinin hâlâ yapısal bir sorun olduğunu göstermektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, t.y.), Ekonomik Kalkınma İşbirliği Örgütü (OECD, 2022) ve Birleşmiş Milletler (BM) genç işsizliği 15-24 yaş aralığındaki tüm genç nüfusun çalışma isteği ve arzusunda olmasına karşın iş bulamayan gençler olarak ifade etmektedir.

Türkiye'nin nüfus yapısına bakıldığı zaman, ölüm ve doğum oranlarında yaşanan azalışın yanı sıra, bireylerin yaşam süresinin uzamasıyla birlikte, yaş dağılımının piramit formundan uzaklaştığı ve giderek "gökdelene" görünümüne benzer bir yapı kazandığı görülmektedir (TÜİK, 2021).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2023-2100 Nüfus Projeksiyonları raporuna göre (TÜİK, 2024b), Türkiye'nin genç nüfus oranının halen yüksek olduğu söylenebilir; ancak ilerleyen yıllarda, Avrupa ülkelerinde gözlemlendiği gibi, Türkiye'nin de nüfus yapısında yaşlanma eğilimi ortaya çıkacağı ve bu demografik avantajın 2050 yılı itibarıyla sona ereceği öngörülmektedir.

Genç nüfusa yönelik gerçekleştirilecek eğitim ve istihdam yatırımları, ülke ekonomisine doğrudan katkı sağlayacak ve ekonomik büyümeyi destekleyecektir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2021). Bu nedenle, gençlerin karşı karşıya kaldığı işsizlik gibi ekonomik ve toplumsal temelli bir sorunun ele alınması büyük önem taşımaktadır.

Genç nüfusun sayısal artışıyla beraber, gençlere özgü sosyal ve ekonomik problemler de artış göstermektedir. Ülkemizdeki çeşitli sorunlardan en fazla etkilenen kesimlerin başında özel politika gerektiren gruplardan biri olan gençler gelmektedir. Bu problemlerin en başında ise işsizlik gelmektedir. Özellikle vurgulanması gereken bir diğer önemli husus ise, gençlerin ülkelerin geleceğini şekillendiren, dinamik yapıları sayesinde değişen koşullara en hızlı uyum sağlayabilen toplumsal kesimi oluşturduğudur (Mütevellioglu ve ark., 2010: 208).

1.2. İşsizlik Kaygısı

Türk Dil Kurumu (TDK, 2019), kaygı kavramını "endişe duyulan düşünce, üzüntü veya tasa" olarak tanımlamaktadır. Genel anlamda kaygı, bireyde fiziksel belirtilere ve rahatsızlık hissine yol açan bir psikolojik durum olup, bireyin günlük yaşamını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ehtiyar ve Üngüren'e (2008: 164) göre kaygı, toplumda genellikle geleceğe ilişkin belirsizlik, karamsarlık, karmaşa, çaresizlik ve korku gibi olumsuz duygusal durumlarla ilişkilendirilmektedir.

Son yıllarda toplum genelinde, özellikle genç nüfus arasında kaygı düzeylerinde artış gözlemlenmektedir. Sınav kaygısı gibi bazı kaygı türleri geçici bir nitelik taşıırken, işsizlik kaygısı daha kalıcı ve sürekli bir endişe kaynağı olarak öne çıkmaktadır. İşsizlik kaygısı yaşayan genç bireyler için, günlük yaşamın rutin olayları dahi stres yaratan unsurlar haline gelebilmektedir (Basmacı ve ark., 2017: 71).

Gençler arasında işsizlik kaygısının başlıca nedenlerinden biri, üniversite mezunlarının ekonominin azalan iş fırsatları nedeniyle iş bulamamalarıdır. Diğer bir neden, dereceleri ve yetenekleri ile uyumlu kariyer olanaklarının eksikliğidir (Tekin, 2015: 151). Çakmak ve Hevedanlı (2005: 120) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, birinci sınıf üniversite öğrencilerinin diğer sınıflardaki öğrencilere göre daha yüksek düzeyde kaygı yaşadığı bulunmuştur. Bu, kaygının üniversiteye girişle sona ermediğini gösterir. Yeni disiplinler ve alanlar öğrenilirken, genç insanlar stajlar ve iş arayışı gibi yeni başlangıçlarda kaygıyla karşılaşmaya devam eder. Bu da işsizlik gibi yeni kaygıların ortaya çıkabileceğini göstermektedir. Türkiye'deki gençler, sadece sınav değil, başka endişeler de taşımaktadır. Bu nedenle, üniversite eğitimine başlamak, gençlerin taşıdığı kaygıları azaltmaya yetmez.

Artan işsizlik, düşük gelir, genç mezunların işsiz kalması, şirketlerin yeni mezunlar için iş deneyimi araması ve sınırlı ve verimsiz staj olanakları, gençlerin iş arama kaygısını artırır. Ayrıca, iş arama kaygısının bir bireyin yaşamının her yönünü etkilemektedir (Ammar Demirci, 2020: 171-176). Üniversite son sınıfta öğrenim gören öğrenciler, birinci sınıf öğrencilere kıyasla gelecekleri ve kariyer fırsatlarına ilişkin daha yüksek düzeyde kaygı duymaktadır. Bu, üniversite mezunları arasındaki yüksek işsizlik oranlarından kaynaklanan, son sınıf öğrencileri arasındaki işsizlik kaygısını artıran bir durumdur (Dursun ve Aytaç, 2009: 72). Ayrıca, öğrencilerin işsizlik kaygısının psikolojik etkilerini inceleyen araştırmalar, iş arama kaygısının depresyonla güçlü bir ilişkisi olduğunu diğer taraftan sürekli bir kaygı durumunun olumlu stresi tetiklediğini ortaya koymuştur (Kıcı, 2010: 85; Tekin Tayfun ve Korkmaz, 2016: 551).

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

Teknolojik dönüşümün hız kazandığı günümüzde, yükseköğrenim öğrencilerinin mezuniyet sonrası işgücü piyasasına katılımlarına ilişkin kaygıların giderek arttığı görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de 2016–2025 yılları arasında yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeylerini inceleyen yüksek lisans ve doktora tezlerinin sistematik olarak incelenerek, işsizlik kaygısının düzeyinin ne olduğu, hangi faktörlerle ilişkili olduğu ve teknolojik dönüşüm sürecinin bu kaygı üzerindeki etkisinin literatüre yansıtıp yansımadağı araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu sebeple çalışmada aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır.

1. Yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeylerini araştıran tezlerin yıllara göre dağılımı nedir?
2. Tez çalışmaları yükseköğrenim görülen alanlara göre nasıl bir dağılım içermektedir?
3. Yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeyleri ile seçtikleri alan veya bölüm ilişkisinin anlamlı olduğu tezlerin dağılımı nasıldır?
4. Bitmiş olan tezlerin, hangi dönem/sınıfta olduklarına göre nasıl bir dağılıma sahiptir?
5. Öğrencilerin sahip olduğu kaygı seviyeleri cinsiyet değişkenine göre farklılık gösteriyor mu?
6. Öğrencilerin sahip olduğu kaygı seviyeleri ile sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösteriyor mu?
7. Öğrencilerin sahip olduğu kaygı seviyeleri ile ağırlıklı not ortalaması değişkenine göre farklılık gösteriyor mu?
8. Öğrencilerin sahip olduğu kaygı seviyeleri başka hangi değişkenlere göre farklılık göstermektedir?

2.1. Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2016–2025 yılları arasında Türkiye Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yayımlanmış, yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeylerini konu alan 26 yüksek lisans ve 2 doktora tezi ile sınırlıdır. Çalışmada yalnızca belirlenen tarih aralığında yayımlanan ve erişime açık olan tezler dikkate alınmıştır. Ayrıca, araştırmada yalnızca işsizlik kaygısı temalı tezler taranmış, diğer kaygı türleri ya da genel psikolojik durumlar üzerine yapılan çalışmalar inceleme kapsamı dışında bırakılmıştır.

2.2. Araştırma Yöntemi

Bu araştırma, nitel yöntemlerden biri olan doküman tarama tekniği kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmada, incelenen çalışmaların nitelikleri ve elde edilen sonuçları frekans dağılımı yöntemi ile sayısal olarak ifade edilmek üzere tablolastırılarak sunulmaktadır.

Doküman tarama yönteminde, görüşme ve gözlem gibi tekniklerin yanı sıra, dokümanlardan elde edilen verilerin sistematik bir biçimde sayısallaştırılması ve bu verilere ilişkin yüzde hesaplamalarının yapılması önemli bir yer tutmaktadır. Nitel verilerin oranlarla ifade edilmesi, nitel çalışmalarda sık kullanılmakta olan veri analizi ve sunum metotlarından bir tanesidir (Tutty, Rothery ve Grinnell, 1996; akt Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, 2008).

Çalışmada, tez çalışmalarının sahip olduğu örneklemeleri, kullanılan yöntemler ve elde edilen sonuçların anlamlı olup olmamasının analizleri amaçlanmamaktadır. Bu sebeple, meta analizi yöntemine başvurulmamıştır.

Çalışmada, “işsizlik kaygısı”, “iş bulma kaygısı”, “işsizlik endişesi” gibi anahtar kelimeler kullanılarak 2016 – 2025 yılları arasında Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında yayımlanan ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerine ulaşılmıştır. Yapılan tarama sonucunda, toplam 24 yüksek lisans ve 2 doktora tezi olmak üzere 26 tez çalışmasına ulaşılmıştır.

Çalışmanın sorularına cevap aranması açısından ilgili sonuçlar tablo halinde gösterilerek açıklanmıştır. Tablolarda dağılım yüzdelerin yaklaşık değerleri ele alınmıştır.

2.3. Bulgular

Çalışmada, 2016-2025 yılları arasında gerçekleşmiş olan 24 yüksek lisans ve 2 doktora tez çalışmasına istinaden araştırmanın amacı bölümünde belirtilen soruların cevapları aşağıda sırası ile tablolar halinde yer verilmektedir. Oranları belirtmek için yaklaşık değerleri ele alınmıştır.

1. Yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeylerini araştıran tezlerin yıllara göre dağılımı nedir?
- İncelenen tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. Tez Çalışmalarının Yıllık Dağılımı

Araştırma Yılı	Araştırma Sayısı	Dağılım (yaklaşık%)
2016	1	4
2017	1	4
2018	1	4
2019	4	16
2020	3	12
2021	3	12
2022	2	8
2023	5	20
2024	6	24
Toplam	26	%100

Tablo 1'de görüldüğü üzere, 2016–2025 yılları arasında yayımlanan tezlerin dağılımı incelendiğinde, özellikle 2019, 2023 ve 2024 yıllarında işsizlik kaygısı üzerine yapılan tez çalışmalarında belirgin bir artış olduğu gözlemlenmektedir. 2016, 2017 ve 2018 yıllarında her biri %4 oranında yalnızca birer tez çalışması bulunurken; 2023 yılında tezlerin %20'si, 2024 yılında ise %24'ü gerçekleştirilmiştir. Bu durum, son yıllarda yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygılarına ilişkin akademik ilginin arttığını ve bu konunun daha fazla araştırılmaya başlandığını göstermektedir.

2. Tez çalışmaları yükseköğrenim görülen alanlara göre nasıl bir dağılım içermektedir?

İncelenen tez çalışmalarının yükseköğrenim görülen alanlara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. İncelenen Tezlerin Öğrencilerin Fakültelerine Göre Dağılımı

Alan	Araştırma Sayısı	Dağılım (yaklaşık%)
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	4	%16
Eczacılık Fakültesi	1	%4
Beden Eğitimi /Spor Bilimleri Fakültesi	5	%20
Çeşitli Fakülteler	4	%16
Sağlık Bilimleri Fakültesi	3	%12
Belirtilmemiş	9	%36
Toplam	26	%100

Tablo 2'de görüldüğü üzere, incelenen tezlerin önemli bir kısmında (%36) öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteler açıkça belirtilmemiştir. Belirtilen alanlar arasında ise en yüksek oran %20 ile Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerine aittir. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile çeşitli fakültelerden gelen tezler %16'lık oranla ikinci sırayı paylaşmaktadır. Sağlık Bilimleri Fakültesi %12, Eczacılık Fakültesi ise %4 oranında temsil edilmiştir.

Bu dağılım, işsizlik kaygısının yalnızca sosyal bilimler alanıyla sınırlı kalmadığını, sağlık ve spor bilimleri gibi farklı alanlarda da araştırma konusu haline geldiğini göstermektedir. Ancak birçok çalışmada alan bilgisinin belirtilmemiş olması, ilgili bulguların alanlar arasında karşılaştırılmasını kısmen sınırlamaktadır.

3. Yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeyleri ile seçtikleri alan veya bölüm ilişkisinin anlamlı olduğu tezlerin dağılımı nasıldır?

İncelenen tez çalışmalarında, öğrencilerin işsizlik kaygı düzeyleri ile seçtikleri alan veya bölüm arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Alan/Bölüm Değişkenine Göre İşsizlik Kaygısı İlişkisini İnceleyen Çalışmaların Anlamlılık Dağılımı

Değişken	Araştırma Sayısı	Anlamlı İlişki Bulunan Çalışma Sayısı	Dağılım (yaklaşık %)
Alan / Bölüm	19	12	%63

Tablo 3 incelendiğinde, alan veya bölüm değişkenine göre değerlendirilen 19 tez çalışmasının 12'sinde (%63) işsizlik kaygısı ile öğrencilerin öğrenim gördükleri alan/bölüm arasında anlamlı bir ilişki tespit edildiği görülmektedir. Bu sonuç, öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerinin öğrenim alanlarına göre farklılık gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle, öğrencilerin mezun olacakları bölüm veya alanın, onların geleceğe yönelik kaygı algılarında belirleyici bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

Buna karşılık, incelenen 7 çalışmada ise alan veya bölüm değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır, bu durum alanlar arasında kaygı düzeyinin homojen olabileceğini düşündürmektedir.

4. Bitmiş olan tezlerin, hangi dönem/sınıfta olduklarına göre nasıl bir dağılıma sahiptir?

İncelenen tez çalışmalarında öğrencilerin hangi sınıf veya dönemde olduklarına ilişkin dağılım aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4. İncelenen Çalışmalarda Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Sınıf	Araştırma Sayısı	Dağılım (yaklaşık%)
1,2,3,4	9	%36
1,2,3,4,5,6	1	%4
1,2,3,4 ve y. Lisans	1	%4
4	5	%20
5	1	%4
2 ve 4	2	%8
Belirtilmemiş	7	%28
Toplam	26	%100

Tablo 4'te görüldüğü üzere, incelenen tezlerin %36'sı tüm sınıf düzeylerini (1, 2, 3 ve 4. sınıfları) kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Sadece 4. sınıf öğrencilerini kapsayan çalışmaların oranı %20 olup, bu da mezuniyete yaklaşan öğrencilerin işsizlik kaygılarının araştırmalarda daha yoğun biçimde ele alındığını göstermektedir.

Çalışmalarda bazı farklı kombinasyonlar (örneğin 2. ve 4. sınıf birlikte) da kullanılmıştır. Ancak tezlerin %28'inde öğrencilerin sınıf düzeyleri açıkça belirtilmemiştir. Bu durum, veri analizlerinde sınıf düzeyine göre kaygı düzeylerinin ayrıştırılmasını sınırlayan bir faktör olarak değerlendirilebilir.

İşsizlik kaygısı ile öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arasındaki anlamlı ilişkiye yönelik elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Sınıf Düzeyine Göre Öğrencilerin İşsizlik Kaygısı İlişkisini İnceleyen Çalışmalarda Anlamlılık Dağılımı

Sınıf	Araştırma Sayısı	Anlamlı Çalışma Sayısı	Frekans (yaklaşık %)
1,2,3,4	9	2	%22
1,2,3,4,5,6	1	0	0
1,2,3,4 ve yüksek lisans	1	0	0
4	5	0	0
5	1	0	0
2 ve 4	2	1	%50
Belirtilmemiş	7	0	0
Toplam	26	3	%11,5

Tablo 5'te görüldüğü üzere, incelenen 26 tez çalışmasından yalnızca 3'ünde öğrencilerin sınıf düzeyleri ile işsizlik kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu anlamlı bulguların ikisi, 1., 2., 3. ve 4. sınıfları kapsayan araştırmalarda; biri ise 2. ve 4. sınıf öğrencilerini kapsayan çalışmada elde edilmiştir.

Buna karşın, sadece 4. sınıf veya 5. sınıf öğrencilerine odaklanan tezlerde sınıf düzeyine bağlı anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ayrıca, incelenen tezlerin %28'inde sınıf düzeyine ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmediği için bu tezlerde sınıf değişkenine dayalı analiz yapılamamıştır.

Bu sonuç, sınıf düzeyinin işsizlik kaygısı üzerinde etkili olabileceğini, ancak bu ilişkinin her çalışmada tutarlı şekilde ortaya çıkmadığını göstermektedir.

5. Öğrencilerin sahip olduğu işsizlik kaygı seviyeleri cinsiyet değişkenine göre farklılık gösteriyor mu?

İncelenen tez çalışmalarında öğrencilerin cinsiyet değişkenine bağlı olarak işsizlik kaygı düzeylerinde farklılık bulunup bulunmadığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrencilerin İşsizlik Kaygısı Sonuçlarının Dağılımı

Değişken	Araştırma Sayısı	Dağılım (yaklaşık %)
Kadın öğrencilerin kaygısı daha yüksek	6	%23
Erkek öğrencilerin kaygısı daha yüksek	1	%4
İki cinsiyet arasında anlamlı fark yok	14	%54
Cinsiyet değişkenine bağlı kaygı belirtilmemiş	5	%19
Toplam	26	100%

Tablo 6'da görüldüğü üzere, incelenen tez çalışmalarının %23'ünde kadın öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık yalnızca bir çalışmada (%4) erkek öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerinin kadınlara göre daha fazla olduğu bulunmuştur.

İki cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunmadığını ifade eden tezlerin oranı %54 ile çoğunluktadır. Ayrıca, tezlerin %19'unda cinsiyet değişkenine ilişkin herhangi bir bulguya veya değerlendirmeye yer verilmemiştir.

Bu bulgular, cinsiyetin işsizlik kaygısı üzerinde belirli bir etkisi olabileceğini, ancak araştırmaların çoğunluğunda cinsiyet temelli farkların istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığını göstermektedir.

6. Öğrencilerin sahip olduğu kaygı seviyeleri ile sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık gösteriyor mu?

İncelenen tez çalışmalarında, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine bağlı olarak işsizlik kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin İşsizlik Kaygısıyla Sosyo-ekonomik Düzey İlişkisini İnceleyen Çalışmaların Sonuçlarının Dağılımı

Değişken	Araştırma Sayısı	Dağılım (yaklaşık %)
Anlamlı fark bulunan çalışmalar	7	%27
Anlamlı fark bulunmayan çalışmalar	9	%35
Sosyo-ekonomik düzey değişkeni belirtilmeyen çalışmalar	10	%38
Toplam	26	%100

Tablo7.'de görüldüğü üzere incelenen 26 tez çalışmasının 16 tanesinde (%64) sosyo-ekonomik düzey değişkeninin ele alındığı ve 10 tanesinde (%40) sosyo-ekonomik düzey değişkeninden bahsedilmediği görülmüştür. Bu bağlamda, sosyo-ekonomik değişken ile işsizlik kaygısının araştırıldığı tez çalışmalarının 7 tanesinde (%28) anlamlı fark bulunmuş diğer taraftan 9 tanesinde (%36) sosyo-ekonomik düzey ile işsizlik kaygısı değişkenleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Tez çalışmalarında sosyo-ekonomik düzey değişkeni için herhangi bir “düşük, orta veya yüksek” ifadeleri yer almadığı için daha fazla ayrıntıya tabloda yer verilememiştir.

Tablo 7'de görüldüğü üzere, incelenen tez çalışmalarının %27'sinde öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile işsizlik kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna karşın, %35 oranında çalışmada sosyo-ekonomik düzeye bağlı anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Önemli bir oran olan %38'lik kısmı ise, sosyo-ekonomik düzey değişkenine ilişkin herhangi bir değerlendirmeye yer vermemiştir.

Bu bulgular, sosyo-ekonomik düzeyin bazı çalışmalarda öğrencilerin işsizlik kaygısını etkileyen bir faktör olarak ortaya çıktığını, ancak genel anlamda bulguların tutarlı bir şekilde aynı yönde sonuç vermediğini göstermektedir.

7. Öğrencilerin sahip olduğu kaygı seviyeleri ile ağırlıklı not ortalaması değişkenine göre farklılık gösteriyor mu?

İncelenen tez çalışmalarında öğrencilerin ağırlıklı not ortalamalarına (GPA) göre işsizlik kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığı aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 8. Öğrencilerin İşsizlik Kaygısı ile Başarı Durumu Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmaların Sonuçları

Değişken	Araştırma Sayısı	Anlamlı İlişki Sayısı	Anlamlılık (%)
Başarı Durumu	8	4	%50

Tablo 8'de görüldüğü üzere, ağırlıklı not ortalaması (başarı durumu) değişkeni ile işsizlik kaygısı arasındaki ilişkiyi inceleyen 8 tez çalışmasından 4'ünde (%50) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, öğrencilerin akademik başarılarının işsizlik kaygısı üzerinde etkili olabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, diğer 4 çalışmada başarı durumu ile işsizlik kaygısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum, akademik başarı ile işsizlik kaygısı arasındaki ilişkinin değişebildiğini ve başka değişkenlerin de bu ilişkiyi etkileyebileceğini düşündürmektedir.

8. Öğrencilerin sahip olduğu kaygı seviyeleri başka hangi değişkenlere göre farklılık göstermektedir?

İncelenen tez çalışmalarında, öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerinin çeşitli bireysel ve çevresel değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 9. Çalışmalarda Yer Alan Diğer Değişkenlere Göre İşsizlik Kaygısı İlişkisini İnceleyen Çalışmaların Sonuçları

Değişkenler	Araştırma Sayısı	Anlamlı İlişki Sayısı	Anlamlılık (yaklaşık %)
İş Deneyimi	7	6	%86
Yaş	5	2	%40
Eğitim Alınan Üniversite	3	2	%67
Medeni Durum	2	1	%50
Birlikte Yaşam	2	1	%50
Anne Eğitim Düzeyi	8	1	%12,5
Baba Eğitim Düzeyi	8	3	%37,5
Baba Çalışma Düzeyi	6	4	%66
Anne Çalışma Düzeyi	6	1	%17
Parti üyeliği	1	1	%100
Staj Yapma	1	1	%100
Kardeş	1	1	%100
Doğum sırası	1	1	%100
Öğretim Türü	1	0	0

Tablo 9’da görüldüğü gibi çalışmalarda muhtelif işsizlik kaygı düzeyini etkileyeceği düşünülen değişkenlerin ele alındığı görülmüştür. Bu değişkenlerin kaç çalışmada ele alındığı ve kaç tanesinde anlamlı bir fark bulunduğu Tablo 9’da gösterilmektedir. Tablodan elde edilen bulgulara göre, iş deneyimi değişkeni ile işsizlik kaygısı arasında anlamlı ilişki saptanan çalışmaların oranı oldukça yüksektir (%86). Bu sonuç, iş deneyimine sahip öğrencilerin işsizlik kaygısının daha düşük olabileceğini veya işsizlik algılarının farklı şekillendiğini göstermektedir.

Baba çalışma durumu (%66,7) ve eğitim alınan üniversite değişkeni (%67) de kaygı düzeylerinde anlamlı farklılık yaratan faktörler arasında öne çıkmaktadır. Buna karşılık, anne eğitim düzeyi (%12,5) ve anne çalışma durumu (%16,7) gibi değişkenlerde anlamlı ilişki oranı oldukça düşüktür.

Tekil çalışmalarda incelenen diğer değişkenler (parti üyeliği, staj yapma, kardeş sayısı, doğum sırası) ise %100 oranında anlamlı ilişki saptanmıştır; ancak bunlar yalnızca birer çalışmada incelendiği için genellenebilirliği sınırlıdır.

Bu sonuçlar, işsizlik kaygısının sadece bireysel akademik performans veya sosyo-ekonomik faktörlerle değil; aynı zamanda aile yapısı, yaşam koşulları ve bireysel deneyim gibi birçok değişkenle etkileşimli bir şekilde oluştuğunu göstermektedir.

Çalışmamızda, bu araştırmaların öğrencilerin işsizlik kaygıları ile öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları, okula yabancılaşma, girişimcilik eğilimi, kariyer hedefi tutarsızlığı, yapay zeka kaygısı, öz yeterlilik, çalışma hayatı algısı, dijital okuryazarlık, girişimcilik niyeti, umutsuzluk ölçeği, benlik saygısı, genel yetkinlik inancı, kariyer planlama, meslekte yeterlilik algılarını ölçen çeşitli ölçekler ve alt boyutları arasındaki ilişkinin ölçüldüğü görülmüştür. Her bir bağımlı değişkenin ve ilgili alt boyutlarının işsizlik kaygısı ile ilişkisinde farklı düzeylerde anlamlılıklar tespit edilmiştir. Ancak bu çalışmada, tüm bu bağımsız değişkenlerin ve alt boyutlarının detaylı bulgularına ayrı ayrı yer verilmemiştir. Bunun temel nedeni, çalışmanın kapsamını ve amacını aşacak ölçüde geniş bir veri yığımına ulaşılması ve detaylara inilmesinin metnin bütünlüğünü bozarak odak kaybına yol açabilecek olmasıdır. Bu bağlamda, detaylı alt ölçek analizlerine yönelik veriler, çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

3. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, 2016 ile 2025 yılları arasında tamamlanmış ve Ulusal Tez Merkezi’nde yayımlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri temel alınarak, yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygılarıyla bağlantılı araştırmalardan elde edilen bulgular tartışılmaktadır. Araştırmanın temel problemine ve alt problemlere ilişkin olarak yapılan incelemeler doğrultusunda, işsizlik kaygısının öğrenciler üzerindeki etkileri ile bu kaygıyı etkileyen değişkenler değerlendirilmiş; elde edilen sonuçlar literatürdeki mevcut bilgiler ışığında yorumlanmıştır. Bu bağlamda, yükseköğrenim sürecinde öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerini belirleyen faktörler, teknolojik dönüşüm sürecinin etkileri de göz önünde bulundurularak çok boyutlu bir çerçevede ele alınmıştır.

Araştırmada ele alınan ilk alt problem, yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeylerini konu alan tez çalışmalarının yıllara göre dağılımını belirlemek olmuştur. Yapılan taramalar sonucunda, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında yalnızca birer adet tez çalışması gerçekleştirildiği; sonraki yıllarda ise işsizlik kaygısı konulu tez çalışmalarında belirli bir artış eğiliminin gözlemlendiği tespit edilmiştir. Özellikle 2019, 2023 ve 2024 yıllarında bu alandaki çalışmaların sayısında artış olduğu dikkat çekmektedir.

2016–2024 yılları arasındaki dokuz yıllık dönemde toplam 26 tez çalışmasına ulaşılmış olup, bu da yılda ortalama 2 ila 3 tez çalışmasına karşılık gelmektedir. Bu sayı, gençlerin toplumsal ve bireysel yaşamlarında kritik öneme sahip olan işsizlik kaygısı gibi önemli bir konuda, mevcut akademik ilginin sınırlı kaldığını göstermektedir. Özellikle teknolojik dönüşüm sürecinin işgücü piyasasında köklü değişimlere yol açtığı, yapay zekâ, otomasyon ve dijitalleşmenin iş bulma dinamiklerini yeniden şekillendirdiği günümüzde, bu değişimlerin genç bireylerin istihdam kaygıları üzerindeki etkilerinin yeterince araştırılmadığı düşünülmektedir.

Dolayısıyla, teknolojik dönüşümle birlikte ortaya çıkan yeni işgücü yapısını ve mezuniyet sonrası istihdam fırsatlarını daha doğru anlayabilmek için yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygılarını teknoloji merkezli bir bakış açısıyla ele alan, disiplinlerarası ve derinlemesine akademik çalışmalara duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin işsizlik kaygılarına ilişkin mevcut bilgi birikiminin artırılması, üniversite yaşamından iş yaşamına geçiş süreçlerinin daha etkin ve sağlıklı bir biçimde yönetilebilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Özellikle robotik teknolojiler, yapay zeka ve otomasyonun iş piyasalarında dönüştürücü etkilerinin yoğunlaştığı günümüzde, bu dönüşümün gençlerin istihdam kaygılarına nasıl yansıdığını daha derinlikli bir şekilde ortaya koyacak yeni çalışmalara duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır.

Dolayısıyla, yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygılarını daha kapsamlı, disiplinlerarası ve teknolojik dönüşüm odaklı perspektiflerle ele alan tez çalışmalarının desteklenmesi hem akademik literatür hem de sosyal politika yapımı açısından önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın bulguları, öğrencilerin işsizlik kaygılarının yeterli sayıda ve kapsamlı çalışmalarla desteklenmeden, onların mesleki ve kişisel yetkinliklerini tam anlamıyla geliştirmelerini ve kaygısız bir biçimde iş yaşamına hazırlanmalarını beklemenin gerçekçi olmayacağını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, üniversite yaşamının tüm aşamalarındaki öğrencilerin işsizlik kaygılarını ele alan akademik çalışmaların artırılması gerekmektedir. Bu çalışmaların elde edeceği bulgular doğrultusunda, öğrencilere yönelik gerekli bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yürütülmesi; ayrıca ihtiyaç duyulan durumlarda işsizlik kaygısını azaltmaya yönelik önleyici ve destekleyici müdahalelerin hayata geçirilmesi önem arz etmektedir (Tuncer, 2011: 938).

Araştırmada, yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeylerini konu alan tez çalışmalarının hangi fakülte ve alanlarda yoğunlaştığı da incelenmiştir. Elde edilen bulgular, çalışmaların büyük bir kısmının İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, Eczacılık Fakültesi ve Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencileriyle yapılan çalışmaların daha sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çeşitli fakültelerden farklı alanları kapsayan tez çalışmalarına da rastlanmıştır. Bazı tezlerde çalışmanın hangi fakülte öğrencileri üzerinde yapıldığına dair açık bir bilgi verilmediği görülmüştür. Bu durum, katılımcıların rastgele seçildiği ve belirli bir fakülte veya akademik alana özgü bir çerçeve oluşturulmadan veri toplandığı izlenimini vermektedir.

Özellikle teknolojik dönüşüm sürecinde, bazı mesleklerin ve sektörlerin hızla dönüşmesi, yeni istihdam alanlarının ortaya çıkması ve bazı geleneksel iş kollarının önemini yitirmesi gibi gelişmeler göz önüne alındığında, öğrencilerin eğitim aldıkları alanın işsizlik kaygıları üzerinde daha belirgin etkiler yaratabileceği öngörülmektedir. Teknoloji ile uyumlu, dijital beceri gerektiren veya geleceğin mesleklerine daha yakın disiplinlerde öğrenim gören öğrencilerin işsizlik kaygıları farklılaşabilirken, dönüşüme uyum sağlamakta güçlük çeken geleneksel alanlarda bu kaygının daha yüksek düzeyde olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular, öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerinde cinsiyet değişkeninin etkili bir faktör olabileceğini göstermektedir. Çalışmaların genelinde, kadın öğrencilerin işsizlik kaygısının erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, toplumda işgücü piyasasına katılımda mevcut olan yapısal eşitsizliklerin, eğitim sürecinde bile öğrencilerin geleceğe dair kaygılarını şekillendirdiğini düşündürmektedir. Bu bağlamda, kadın öğrencilerin teknolojik dönüşümün getirdiği yeni beceri setlerine erişim imkânlarının artırılması, kariyer gelişimlerinde teknoloji odaklı eğitim programlarına daha fazla entegre edilmeleri ve özellikle STEM (bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik) alanlarına yönlendirilerek işsizlik kaygılarının azaltılması önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, teknolojik dönüşüm süreci çeşitli fırsatlar sunsa bile, mevcut cinsiyet temelli eşitsizlikler nedeniyle bu fırsatlara erişimde farklılıklar yaşanabilmekte; bu da kadın öğrencilerin işsizlik kaygılarını daha derinden hissetmelerine neden olabilmektedir. Bu nedenle cinsiyete duyarlı politikaların geliştirilmesi ve genç kadınların teknoloji odaklı istihdam alanlarına katılımının desteklenmesi büyük bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeyleri sınıf değişkenine göre incelendiğinde, genel olarak sınıf düzeyinin işsizlik kaygısı üzerinde belirleyici bir etki oluşturmadığı görülmektedir. Ancak bazı bulgularla özellikle son sınıf öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, mezuniyete yaklaştıkça öğrencilerin işgücü piyasasına geçiş sürecine ilişkin belirsizliklerinin ve kaygılarının arttığını göstermektedir. Teknolojik dönüşüm sürecinin iş piyasasında yarattığı hızlı değişimler, mezuniyet sonrası istihdam koşullarının daha belirsiz ve rekabetçi hâle gelmesine neden olmakta; bu da özellikle mezuniyeti yaklaşan öğrencilerde işsizlik kaygısının daha yoğun yaşanmasına yol açmaktadır.

Sonuç olarak, sınıf düzeyi ile işsizlik kaygısı arasındaki ilişki her çalışmada doğrudan anlamlı bulunmamakla birlikte, mezuniyete yakın sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin kaygı düzeylerinin yüksek olması, teknolojik dönüşümün yarattığı dinamik istihdam yapısına geçiş sürecinde yaşanan donanım eksikliği endişesini yansıtmaktadır. Bu nedenle, son sınıf öğrencilerine yönelik kariyer planlama, yetkinlik geliştirme ve teknoloji odaklı mesleki adaptasyon desteklerinin artırılması büyük önem taşımaktadır.

Araştırmada öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerinin akademik başarıları ile ilişkisi de incelenmiştir. Elde edilen bulgular, öğrencilerin ağırlıklı not ortalamalarına göre işsizlik kaygısı düzeylerinde farklılıklar olabileceğini göstermektedir. Bazı çalışmalarda, akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin işsizlik kaygısının daha yüksek olduğu tespit edilirken; bazı araştırmalarda ise orta düzey başarıya sahip öğrencilerin kaygı düzeyinin daha fazla olduğu görülmüştür. Öte yandan, akademik başarı seviyesi yüksek olan öğrenciler arasında da işsizlik kaygısının yoğun hissedildiği bulgularına ulaşılmıştır. Bu durumun öğrencilerin okudukları bölüm, sahip oldukları kültürel farklılıklar ve hatta öğrencinin kişilik özelliklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Turaç ve Donar'a (2017: 12) göre, ağırlıklı not ortalaması yüksek olan öğrenciler, daha fazla sorumluluk sahibi olmaları nedeniyle, ağırlıklı not ortalaması düşük olan öğrencilere kıyasla daha yüksek düzeyde işsizlik kaygısı yaşamaktadır. Benzer şekilde, Çelikel ve Erkorkmaz (2008: 127), ağırlıklı not ortalaması arttıkça işsizlik kaygı düzeyi yükselen öğrencilerin yaşama karşı daha olumlu bir bakış açısına sahip olduklarını; buna karşın, kendilerini umutsuz hisseden öğrencilerin ise derslerine yeterince odaklanamadıklarını ve bu durumun akademik başarısızlıkla sonuçlandığını ifade etmektedirler.

Araştırmada öğrencilerin işsizlik kaygı düzeyleri ile iş deneyimine sahip olma durumları arasındaki ilişki de incelenmiştir. Elde edilen bulgular, iş deneyimine sahip öğrencilerin, işgücü piyasasına ilişkin daha somut bilgi ve deneyim sahibi olmaları nedeniyle işsizlik kaygısı düzeylerinde belirgin farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Diğer bir ifade ile, iş deneyimi bulunan öğrenciler, işgücü piyasasının dinamiklerine daha aşina oldukları için işsizlik kaygılarını daha gerçekçi bir düzeyde değerlendirmekte ya da işsizlik riskine karşı daha hazırlıklı hissetmektedirler. İş deneyimi olmayan öğrencilerin ise işsizlik kaygısını daha yoğun hissettikleri dikkat çekmektedir. Bu sonuç, işgücü piyasasına dair doğrudan deneyim kazanmanın, öğrencilerin mezuniyet sonrası istihdam olanaklarına ilişkin belirsizlik algısını azaltabileceğini göstermektedir. Özellikle teknolojik dönüşüm sürecinde hızla değişen iş tanımları, yeni beceri beklentileri ve sektörlerin dönüşümü dikkate alındığında, öğrencilerin eğitim süreçlerinde iş deneyimi edinmelerinin önemi daha da artmaktadır. Böylece, teknolojik dönüşümün etkisiyle değişen işgücü piyasasına uyum sağlamak ve işsizlik kaygısını azaltmak için öğrencilerin öğrenim süreçleri boyunca staj, proje çalışmaları ve sektörel deneyim fırsatları ile desteklenmeleri büyük önem taşıdığı düşünülmektedir. Yazar Aslan (2015: 80)'ın yaptığı bir çalışmada da hiçbir iş deneyimine sahip olmayan yükseköğrenim öğrencileri ile iş deneyimine sahip olan öğrencilere nazaran daha yüksek kaygı düzeyine sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmada öğrencilerin işsizlik kaygı düzeyleri ile sosyo-ekonomik durumları arasındaki ilişki de ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, sosyo-ekonomik düzeyin işsizlik kaygısı üzerinde her zaman belirleyici bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Bu durum, yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin mezuniyet sonrası beklentilerinin daha yüksek olması ve kariyer hedefleri doğrultusunda yaşadıkları belirsizliklerin kaygı düzeylerini artırabileceğini düşündürmektedir. Özellikle teknolojik dönüşüm sürecinde nitelikli işgücü talebinin yeniden tanımlandığı ve geleneksel istihdam modellerinin dönüşüme uğradığı bir dönemde, farklı sosyo-ekonomik geçmişlerden gelen öğrencilerin iş piyasasına ilişkin algıları

ve kaygı düzeyleri değişkenlik gösterebilmektedir. Sonuç olarak, sosyo-ekonomik düzey işsizlik kaygısı üzerinde tek başına belirleyici bir faktör olarak ortaya çıkmamakta; teknolojik değişim, bireysel beklentiler, mesleki uyum ve işgücü piyasasının dönüşen yapısı da bu kaygının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Araştırmada yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygı düzeyleri üzerinde etkili olabilecek çeşitli farklı değişkenler de incelenmiştir. Elde edilen bulgular, öğrencilerin eğitim aldıkları üniversitenin türü veya niteliği ile işsizlik kaygılarının değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuç, üniversiteler arasındaki eğitim kalitesi, iş dünyasına hazırlık olanakları ve mezuniyet sonrası iş bulma beklentilerinin öğrencilerin kaygı düzeylerini etkileyebildiğini göstermektedir.

Medeni durum ve birlikte yaşama gibi bireysel sosyal değişkenler incelendiğinde, bu çalışmalarda öğrencilerin işsizlik kaygılarını etkiledikleri görülmüştür. Özellikle ailesiyle yaşayan öğrencilerde ekonomik bağımsızlık kaygısının daha düşük olabileceği, yalnız yaşayan öğrencilerde ise geleceğe yönelik istihdam endişesinin daha fazla hissedilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anne eğitim düzeyinin öğrencilerin işsizlik kaygısı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı anlaşılrken, baba eğitim düzeyinin bazı örneklerde öğrencilerin kaygı algısında değişimlere yol açtığı gözlemlenmiştir. Bu durum, geleneksel toplumsal yapıda babaların ekonomik güvence sağlayıcı rolüyle daha güçlü bir biçimde ilişkilendirilmesinden kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir.

Benzer şekilde, anne ve baba çalışma durumu açısından bakıldığında da özellikle babanın çalışma hayatında yer almasının, öğrencilerin iş piyasasına yönelik beklenti ve kaygılarını etkileyebildiği görülmektedir.

Öte yandan, siyasi parti üyeliği ve staj yapmış olma durumlarının da öğrencilerin işsizlik kaygılarını etkileyebildiği tespit edilmiştir. Siyasi parti üyeliği, bireyin sosyal çevresi ve iş bulma olanaklarına yönelik algısını şekillendirebilirken, staj deneyimi, iş piyasasına yönelik daha somut bilgi ve beceriler kazandırarak kaygı düzeylerini azaltabilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerini etkileyen faktörler sadece bireysel niteliklere değil, aynı zamanda sosyal çevre, ekonomik durum ve eğitimsel deneyimlere de bağlıdır. Özellikle teknolojik gelişmelerin işgücü piyasasında köklü değişimlere neden olduğu günümüzde, bu tür değişkenlerin öğrencilerin kaygı algıları üzerindeki etkisinin daha kapsamlı ve çok boyutlu bir yaklaşımla incelenmesi gerekmektedir. Teknolojik dönüşüm süreci ile birlikte işgücü piyasasında yaşanan köklü değişimler, gençler arasında işsizlik kaygısını daha da karmaşık bir olgu hâline getirmiştir.

Yapay zekâ, otomasyon ve dijitalleşmenin iş yapış biçimlerini dönüştürdüğü, bazı geleneksel mesleklerin ortadan kalktığı ve yeni meslek alanlarının ortaya çıktığı bir dönemde, öğrencilerin işsizlik kaygılarına yönelik yapılan akademik çalışmaların artırılması, gençlerin geleceğe daha donanımlı ve dirençli bir şekilde hazırlanabilmesi açısından kritik bir önem taşımaktadır. Bununla birlikte, teknolojik gelişmelerin ve otomasyonun istihdam üzerinde olası olumsuz etkiler yaratabileceği endişesi taşınmakla birlikte gerek Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda gerekse uluslararası insan hakları belgelerinde güvence altına alınmış olan çalışma hakkı, herkesin adil ve güvenli bir şekilde istihdam edilme ve iş yaşamına katılma hakkına sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu temel hak, yalnızca istihdam yaratmakla sınırlı olmayıp, bireylerin insana yakışır çalışma koşullarına erişimlerini de kapsamakta ve devletlere aktif istihdam politikaları geliştirme yükümlülüğü getirmektedir. Dolayısıyla, teknolojik dönüşümün yol açabileceği istihdam daralmalarına karşı, gençlerin işsizlik kaygılarını azaltacak ve onları değişen işgücü yapısına uyum sağlayacak şekilde kapsamlı politika ve uygulamaların geliştirilmesi zorunlu hâle gelmektedir.

Üniversitelerde teknoloji odaklı becerilerin artırılması, dijital yetkinliklerin kazandırılması ve kariyer destek hizmetlerinin güçlendirilmesi gibi önlemler bu çabanın temel taşlarını oluşturmaktadır. Özellikle yükseköğrenim düzeyinde yürütülecek daha fazla akademik araştırmayla, öğrencilerin işsizlik kaygılarının çok boyutlu yapısının daha iyi anlaşılması ve bu kaygılara yönelik önleyici stratejilerin oluşturulması gerekmektedir. Sonuç olarak, teknolojik ilerlemeler kaçınılmaz olmakla birlikte, gençlerin çalışma hakkının korunması ve desteklenmesi için proaktif yaklaşımların geliştirilmesi, akademik çalışmalarla desteklenerek sürekli güncellenmesi hayati bir önem taşımaktadır.

Günümüzde teknolojik gelişmelerin etkisiyle otomasyon, akıllı fabrikalar, yapay zekâ ve robotik sistemler üretim süreçlerinde yaygınlaşmakta; bu dönüşüm işgücü piyasasında önemli değişimlere yol açmaktadır. Ancak mevcut literatürde, özellikle yükseköğrenim öğrencilerinin işsizlik kaygılarını doğrudan bu teknolojik dönüşüm bağlamında ele alan özgün çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Otomasyon ve

dijitalleşmenin gençlerin mesleki beklentileri, kariyer hedefleri ve istihdam kaygıları üzerindeki etkisini sistematik biçimde inceleyen kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu nedenle, teknolojik değişim sürecinin öğrencilerin işsizlik kaygılarına olan etkisini analiz eden, nicel ve nitel veri toplama yöntemlerini birlikte kullanarak daha derinlemesine bir bakış açısı sunacak yeni akademik çalışmalara yönelinmesi önem arz etmektedir. Böyle bir araştırma hem mevcut boşluğu dolduracak hem de gençlerin istihdam politikalarının şekillendirilmesinde karar alıcılara bilimsel bir zemin sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ammar Demirci, M. (2020). Üniversite öğrencilerinin iş bulma kaygısının okula bağlılığa etkisi. 2. *Uluslararası İktisat, İşletme ve Sosyal Bilimler Kongresi*, 170–178. Kastamonu Üniversitesi, Çankırı.
- Basmacı, G., Tektaş, M., Tektaş, N., & Öz Ceviz, N. (2017). Kaygı düzeylerini etkileyen faktörler: Ön lisans öğrencileri ve mezunları üzerine bir araştırma. *İstanbul Journal of Sciences*, 18, 69–85.
- Çakmak, Ö., & Hevedanlı, M. (2005). Eğitim ve Fen Edebiyat Fakülteleri biyoloji bölümü öğrencilerinin kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(15), 115–127.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2021). *Ulusal genç istihdam stratejisi ve eylem planı (2021–2023)*. <https://www.csgeb.gov.tr/cgm/dokumanlar/ulusal-genc-%C4%B1stihdam-stratejisi-ve-eylem-planı/>
- Çelikel, Ç. F. & Erkorkmaz, Ü. (2008). Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler ve umutsuzluk düzeyleri ile ilişkili etmenler. *Nöropsikiyatri Arşivi*. 45(4), 122-129.
- Dursun, S. & Aytaç, S. (2009). Üniversite öğrencileri arasında işsizlik kaygısı. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 28(1), 71-84.
- Ehtiyar, R. & Üngüren, E. (2008). Turizm eğitimi alan öğrencilerin umutsuzluk ve kaygı seviyeleri ile eğitime yönelik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (4), 159-181.
- ILO. (t.y.). Labour Force Statistics (LFS) database. ILOSTAT. <https://ilostat.ilo.org/data/>.
- İŞKUR. (2024). Ağustos 2024 Aylık İstatistik Bülteni. *Türkiye İş Kurumu*. <https://media.iskur.gov.tr/93353/08-agustos-2024-aylik-istatistik-bulteni.pdf>.
- Kıcı, B. (2010). *Üniversite son sınıf öğrencilerinde işsizlik kaygısı: psikolojik etmenler açısından bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mütevellioglu, N., Zambak, M. & Mert, M. (2010). İşsizlik, üniversiteli gençlik ve gelecek: bir alan araştırmasının bulguları. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 11(1), 207-229.
- OECD. (2022). *Youth unemployment statistics*. house of Commons Library. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN05871/SN05871.pdf>.
- OECD. (2025). Unemployment rates: December 2024. *OECD Statistical Release*. <https://www.oecd.org/en/data/insights/statistical-releases/2024/12/unemployment-rates-updated-december-2024.html>.
- TDK. (2019). *Türkçe Sözlük*. TDK Yayınları.
- TEDMEM. (2025). *2024 Eğitim değerlendirme raporu* (TEDMEM Değerlendirme Dizisi 10). Türk Eğitim Derneği.
- Tekin Tayfun, A. N. & Korkmaz, A. (2016). Üniversite öğrencilerinde işsizlik kaygısı: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(17), 534-558.
- Tekin, A. N. (2015). *Üniversite öğrencilerinde işsizlik kaygısı: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuncer, M. (2011). Yükseköğretim gençliğinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 6(2), 935-948.

- Turaç, İ. S. & Donar, G. B. (2017). Sağlık yönetimi öğrencilerinin işsizlik kaygılarını ve yaşam doyumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 5(4), 119-127. <https://doi.org/10.25272/j.2147-7035.2017.5.4.08>.
- TÜİK. (2021). <https://data.tuik.gov.tr>.
- TÜİK. (2023). *İstihdam, işsizlik ve ücret istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>.
- TÜİK. (2024a). İşgücü istatistikleri, Aralık 2024. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Aralik-2024-53524>.
- TÜİK. (2024b). *Nüfus projeksiyonları, 2023–2100* <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2023-2100-53699>.
- TÜİK. (2025). *TÜİK Veri Portalı*. <https://www.tuik.gov.tr>.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Seçkin Yayıncılık.